

ANKARA ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ FAKÜLTESİNDE GÖREV YAPAN ÖĞRETİM ÜYELERİNİN LİSANSÜSTÜ ÖĞRETİME ÖĞRENCİ SEÇME SÜRECİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Arş. Gör. Tuncer BÜLBÜL

*Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi
Eğitim Yönetimi Teftişi Ekonomisi ve Planlaması*

ÖZET

Bu çalışma lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecine ilişkin öğretim üyelerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma 2002-2003 öğretim yılında Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde görev yapan 13 öğretim üyesi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak "yarı yapılandırılmış görüşme tekniği" kullanılmıştır. Görüşme yapmak üzere, amaçlı örnekleme (purposeful sampling) yolu izleyerek lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecine jüri üyesi olarak katılan öğretim üyeleri görüşmeci olarak seçilmiştir. Öğretim üyelerinin sürece ilişkin görüşleri, lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecinin mevcut haliyle olumsuzluklar taşıdığı izlenimini desteklemektedir.

ABSTRACT

This study was carried out in order to find out the perceptions of academicians (lecturer) during the selection of postgraduate students. The study was conducted with the 13 lecturers in 2002-2003 academic year at the Faculty of Educational Sciences. In this study, semi-structural interview technique was used as a data gathering technique. Lecturers who had been involved in the selection process were asked to participate as interviewee. As a result it was founded that there were many problems and negative implementations on selecting the candidates for graduate students and the views of the academical staff also supported that inferring.

Giriş

Lisansüstü öğretim, bilim alanında yetkinleşme ve uzmanlaşma açısından dünyada bir zorunluluk haline gelmiştir. İşgücü piyasalarının, birçok alanda olduğu gibi kendisi için işgücünü hazırlayan eğitim kurumları üzerinde etkileri açıkça görülmeye başlanmıştır. İşgücü piyasasında kendilerine yer elde etmeye çalışan bireyler, aranan bir işgören olabilmek için işgücü talebinde sürekli uzayan kuyruğun başına geçme çabası içindedirler. Lisans düzeyinde mezun sayısının artması, bireyleri

daha ileri eğitim düzeylerine ve daha farklı niteliklerle donanmaya yönlendirmektedir. Bu anlamda lisansüstü öğretim bireyin gelecekteki gelirini ve sosyal statüsünü artırmaya yönelik yaptığı bir yatırım olarak görülebilir.

Lisansüstü öğretimin amacı, sadece bireyin kendisine yaptığı yatırım değildir. Lisansüstü öğretimin bireyler için sayılan amaçları dışında, ülke kalkınması için gerekli nitelikli insan gücünü hazırlamak ve bu insan gücünü hazırlayacak öğretim

üyesini, bilim insanlarını yetiştirmek gibi amaçları da vardır.

Lisansüstü Öğretim

Türkiye’de lisansüstü öğretim, lisans eğitime dayalı olan yüksek lisans ve doktora eğitimiyle sanat dallarında yapılan sanatta yeterlik çalışması ve tıpta uzmanlıkla bunların gerektirdiği eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve uygulama etkinliklerinden oluşan eğitim olarak tanımlanabilir (Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği, Mad. 2; Yükseköğretim Kanunu, Mad.3). Bu öğretim, üniversitede lisansı izleyen derecelere götüren, araştırma yoluyla bilim ve teknoloji üreten ve ülke kalkınmasına yön çizen bilim insanı yetiştirmeyi amaçlayan, planlı, programlı bir eğitim kademesidir (Varış, 1984, 52).

Başka bir yaklaşıma göre lisansüstü öğretim, ülkelerin hedefledikleri amaçlarını gerçekleştirmelerinde katkı sağlar. Bu katkılar, geleceğin öğretim üyelerini ve araştırmacılarını yetiştirmesi ve ülkelerin teknolojik, ekonomik ve kültürel gelişimleri ile ilgili sorunlarına çözüm getirmesi olarak sıralanabilir (Tosun, 1997, 7; Karakütük, 2001, 6).

Lisansüstü öğretim toplumların gereksinim duyduğu bilim insanını, araştırmacıları ve yüksek nitelikli insangücünü yetiştirmek için verilen programlı bir eğitimidir. Lisansüstü öğretimin hedeflerine ulaşmasında öğretim üyesi ve öğrencilerin uyumlu bir şekilde çalışması beklenir. Bir çeşit usta çırak ilişkisini andıran bu süreçte öğretim üyelerinin birlikte çalışacağı istenilen nitelikte ve nicelikte öğrencileri kendilerinin seçmeleri gerekmektedir.

Araştırmanın Tasarlanması ve Gerçekleştirilmesi

Bu çalışmada, lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecinde, halen kullanılan ölçütlerle ilgili olarak öğretim üyelerinin görüşleri alınmış ve şu sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır; Lisansüstü Eğitim Sınavı [LES], mülakat ve lisans/yüksek lisans not ortalaması ile ilgili görüşleri nelerdir? Bu ölçütler yeterli bulunuyor mu? Eğer bu ölçütler yeterli değilse önerileri nelerdir? Anabilim dallarınca istenilen özgeçmiş, neden lisansüstü öğretim istenildiğine ilişkin kompozisyon, referans gibi belgelerin sürece olan katkıları hakkında görüşleri nelerdir? Daha önce uygulanan bilim sınavı ile ilgili görüşleri nelerdir? Lisansüstü öğretime giriş için yabancı dil sınavı hakkında

görüşleri nelerdir? Lisansüstü öğretim programlarını kazanıp devam etmeyen öğrenciler ve bu öğrencilerin devam etmeme nedenleri hakkında görüşleri nelerdir? Lisansüstü öğrenci seçiminde jürinin yansızlığını etkileyen durumlar hakkında görüşleri nelerdir?

Yukarıda sıralanan tüm soruların yanıtlarını bulabilmek amacıyla Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde görevli 13 öğretim üyesiyle görüşmeler yapılmıştır. Öğretim üyelerinin görüşleri alınarak, öğretim üyelerinin lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecini nasıl değerlendirdikleri ve istenilen adayın seçimi için ne tür ölçütler getirdikleri ortaya konulmuştur.

Bu çalışmada nitel araştırma tekniği kullanılmıştır. Genel olarak nitel araştırmalar çeşitli kavramların, sorunların ve süreçlerin yorumlanmasını içerir. Nitel araştırma süreci, çalışmanın çeşitli boyutları arasındaki içsel bağlantıların araştırmacı tarafından yönetilmesi ile ortaya çıkan veri ve analizlerin yer aldığı diyalektik bir süreçtir. Bu sürecin temelinde çalışmanın kapsamı ile ilişkili olarak günlük hayatın çeşitli boyutlarının gözlenmesi, betimlenmesi ve analizinde kullanılan yöntemler arasındaki içsel ilişkilerin nitel araştırmacılar tarafından yönetilmesi yer alır (Miller ve Dingwall, 1997).

Görüşme yapmak üzere, amaçlı örnekleme (purposeful sampling) yolu izlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemleri tam anlamıyla nitel araştırma süreci içinde ortaya çıkmıştır. Amaçlı örnekleme zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2000, 69). Bu örneklemede seçim için önemli olduğu düşünülen ölçütler belirlenir. Bu ölçütlere göre seçilen örneklemin, araştırma evrenini bütün nitelikleri ile temsil edebildiği düşünülür (Tavşancıl ve Aslan, 2001, 56).

Görüşmeler, lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecine jüri üyesi olarak katılan Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesinde görevli 13 öğretim üyesiyle gerçekleştirilmiştir. Özellikle jüri üyesi olarak sürece katılan öğretim üleriyle görüşmek, seçme sürecini en yakından görenlerin fikirlerini yansıtmak açısından önem taşımaktadır.

Veri toplama yöntemi olarak “yarı yapılandırılmış görüşme” tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar

esnektir. İki uç arasında yer alır (Karasar, 1995, 165).

Lisansüstü Öğretime Öğrenci Seçiminde Kullanılan Ölçütler

2547 sayılı Kanun'un 65. maddesi hükmü gereğince Üniversitelerarası Kurul tarafından hazırlanan Yönetmelik Yükseköğretim kurumlarında yürütülen lisansüstü eğitimi düzenlemektedir. Lisansüstü öğretim, yüksek lisans, doktora ve sanat dallarında yapılan Sanatta Yeterlik programlarından oluşur (Yüksek Öğretim Kurumu [YÖK], 2003).

Yüksek lisans programına başvurabilmek için adayların bir lisans diplomasına sahip olmaları ve Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından merkezi olarak yapılan Lisansüstü Eğitimi Giriş Sınavı'ndan (LES) başvurduğu programın puan türünde 45 standart puandan az olmamak koşuluyla ilgili senatoca belirlenecek LES standart puanına sahip olmaları gerekir. Yüksek lisans programlarına öğrenci kabulünde, LES puanı yanı sıra gerekirse, lisans not ortalaması ve mülakat sonucu da değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeye ilişkin hususlar ile, başvuru için adayların sağlaması gereken diğer belgeler (referans mektubu, neden yüksek lisans yapmak istediğini belirten kompozisyon, uluslararası standart sınavlar vb.) ve hangi düzeyde yabancı dil bilgisi gerektiği, ilgili senato tarafından düzenlenen yönetmelikle belirlenir. LES puanının % 50'den az olmamak koşuluyla ne kadar ağırlıkla değerlendirmeye alınacağı, ilgili senato tarafından belirlenir. İlgili üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü, yalnız

LES puanı ile de öğrenci kabul edebilir (YÖK, 2003).

Doktora programına başvurabilmek için adayların bir yüksek lisans diplomasına, hazırlık sınıfları hariç en az 10 yarıyıl süreli Tıp, Diş Hekimliği ve Veteriner Fakülteleri diplomasına, Eczacılık ve Fen Fakültesi mezunlarının ise yüksek lisans derecesine veya Sağlık Bakanlığı'nca düzenlenen esaslara göre bir laboratuvar dalında kazanılan uzmanlık yetkisine sahip olmaları ve LES sınavından başvurduğu programın puan türünde 45 standart puandan az olmamak koşuluyla ilgili senatoca belirlenecek LES standart puanına sahip olmaları gerekir. Doktora programlarına öğrenci kabulünde, LES puanı yanı sıra gerekirse, lisans ve/veya yüksek lisans not ortalaması ve mülakat sonucu da değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeye ilişkin hususlar ile, başvuru için adayların sağlaması gereken diğer belgeler (referans mektubu, neden doktora yapmak istediğini belirten kompozisyon, uluslararası standart sınavlar vb.) ve hangi düzeyde yabancı dil bilgisi gerektiği, ilgili senato tarafından düzenlenen yönetmelikle belirtilir. LES puanının % 50'den az olmamak koşuluyla ne kadar ağırlıkla değerlendirmeye alınacağı, ilgili senato tarafından belirlenir. İlgili üniversite veya yüksek teknoloji enstitüsü, yalnız LES puanı ile de öğrenci kabul edebilir (YÖK, 2003).

Çizelge 1'de bazı üniversitelerin yüksek lisans ve doktora öğrenci alırken kullandıkları LES, mülakat ve akademik ortalama puanlarının ağırlıkları yer almaktadır.

Çizelge 1. Üniversitelerin yüksek lisans ve doktora öğrenci alırken kullandıkları LES, mülakat ve akademik ortalama puanlarının ağırlıkları (%)

Üniversite	Yüksek Lisans				Doktora			
	Yabancı Dil %	LES %	Mülakat %	Akademik Ortalama %	Yabancı Dil %	LES %	Mülakat %	Akademik Ortalama %
Ankara Üniversitesi	-	70	20	10	-	60	30	10
Marmara Üniversitesi	-	50	30	20	-	50	30	20
Gazi üniversitesi	15	50	25	10	-	50	25	25
İstanbul Teknik Üniversitesi	-	50	-	50	-	50	30	20

Çizelge 1’de görüldüğü gibi her üniversite lisansüstü öğretime öğrenci alırken YÖK’ün belirlediği ölçütleri temel alarak kendi senatolarınca belirlenen oranları uygulamaktadırlar.

LES sınavının yüksek lisans ve doktora girişteki ağırlığı %50’den az olmamak üzere üniversitelere bırakıldığı için, üniversiteler arasında farklı uygulamalar yapılmaktadır. Bu oranlara göre, LES sınavından 69 almış bir öğrencinin başarı notuyla birlikte alacağı not (yüksek lisansa başvurabilmek için lisans en az 65 not ortalamasıyla mezun olmak koşulu nedeniyle) 55 olmaktadır. Bunun anlamı, sınav jürisinin hiçbir değerlendirme hakkı olmadan, yüksek lisans öğrenimi yapacağı alanın bilim sınavına girmeden öğrenci yüksek lisansa kayıt yaptırabilmektedir (Karakütük, 2002, 59).

Lisansüstü Öğretime Öğrenci Seçiminde Kullanılan Ölçütlerle İlgili Öğretim Üyesi Görüşleri

Yukarıda sayılan ve YÖK tarafından lisansüstü öğretime öğrenci seçimine getirilen ölçütlerin kullanılmasıyla ilgili olarak görüşme yapılan öğretim üyelerinin neredeyse tamamına yakını (11 kişi) tarafından uygun bulunmamıştır. Öğretim üyeleri bu ölçütlerle öğrenci seçiminde bölümlerin ve kendilerinin inisiyatifinin ortadan kalktığını vurgulamaktadırlar. Bu ölçütlerin kullanılmasının öğretim üyelerinin alana yakın, nitelikli öğrencileri programa almakta engel olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Örneğin bu konuyla ilgili bir öğretim üyesi,

Bana göre bu ölçütler uygun değil, oturmuş kadrolarıyla, geçmişleriyle üniversiteler lisansüstü öğretime öğrenci seçmede sınav sistemi geliştirecek düzeydedir. Sınav inisiyatifinin üniversitelere bırakılmasından yanayım. (03 Konuşmacı [K]).

şeklinde görüşünü ifade ederken aslında öğretim üyelerinin ortak görüşünü ifade etmektedir. Bu görüşlerle birlikte öğretim üyelerinin çok azı bu ölçütleri uygun bulduğunu belirtmişlerdir. Bazı öğretim üyeleri de bu ölçütlere bazı ek ölçütler getirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Bu ölçütlerin olması yanlısıyım, bu ölçütlerin yanında yazılı sınav da yapılmalı. LES’in ağırlığı aynen kalmalı, gerekirse daha da artırılmalı, bireyin kapasitesini ortaya çıkarabilmek için önemli bir sınav (07K).

Lisansüstü Eğitim Sınavı

LES, ülkemizde lisansüstü eğitime girişte, Yükseköğretim Kurulunca yurtdışına lisansüstü öğretim için gönderilecek adayların seçiminde, araştırma görevlilerinin atanmalarında ve bunlara benzer amaçların gerçekleştirilmesinde, ilgili kurumların yapacakları düzenlemelere göre kullanacakları puanları veren bir sınav olarak tanımlanmaktadır (ÖSYM, 2002, 2).

LES’te sayısal ve sözel bölümlerden oluşan çoktan seçmeli yetenek testi uygulanır. Bütün yükseköğretim kurumlarının lisansüstü programlarına öğrenci seçme ve yerleştirme işlemlerinde LES sonuçları kullanılır. Yükseköğretim kurumları seçme ve yerleştirme işlemlerinde sadece bu puanlardan yararlanabilecekleri gibi, bu puanları ön eleme amacıyla veya kendi yapacakları sınavın bir parçası olarak da kullanabilirler. Yurtdışındaki ve yurtdışındaki kurumlar istedikleri takdirde amaçları doğrultusunda bu sınavın sonuçlarından yararlanabilirler. LES sonuçları, sınav tarihinden itibaren iki yıllık bir süre için geçerlidir (ÖSYM, 2002).

Gümgüm (2002) LES sınavının siyasi istismar koşullarını ortadan kaldıracakları daha nitelikli öğrencilerin hem araştırma görevlisi olarak üniversiteye çekilebileceğini hem de lisansüstü öğretime daha nitelikli öğrencilerin alınabileceğini savunmaktadır. Gümgüm (2002) ayrıca LES’in TUS sınavı benzeri bir yapıya kavuşturulmasıyla lisansüstü öğretime öğrenci seçimi sorununu çözebileceğini söylemektedir.

LES sınavıyla ilgili olumlu eleştiriler olduğu gibi, büyük bir kesim tarafından da sınav hakkında olumsuz eleştiriler yapılmaktadır. Arıcı (1997), LES’in lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde belirli bir ağırlıkta zorunlu olarak yapılmasını doğru bulmadığını belirtmiştir. Lisansüstü öğretim programları için geçerliği ve güvenilirliği yeterli kadar incelenmemiş olmasından dolayı ve genel yetenek türünden bir testle böyle bir sınav sonucunun lisansüstü öğretim için ön koşul yapılmasının hatalı olduğunu vurgulamaktadır.

Konuyla ilgili olarak Adıgüzel (2002) tarafından yapılan ve Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde Lisansüstü Öğretimlerine devam eden yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin lisansüstü öğretime ilişkin görüşlerinin alındığı yüksek lisans tezinde, görüşleri alınan öğrencilerin %41.3’ü LES’in programa girişte herhangi bir işlevinin olmadığı ve kaldırılması gerektiğini

belirtirken yine öğrencilerin %41.32'ü LES'in öğrencinin öğrenim görmek istediği programa uygun olarak yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. LES'in mevcut haliyle devam etmesini isteyen öğrencilerin oranı ise %9'dur. Araştırma sonuçlarından anlaşılabilceği gibi lisansüstü öğretim yapan öğrenciler LES'in işlevsel olmadığı görüşündedirler. LES'in mevcut haliyle devam etmesi gerektiğini isteyenlerin oranı çok azdır.

Araştırma kapsamında görüşülen öğretim üyelerinin neredeyse tamamı LES sınavının ağırlığının çok fazla olduğunu belirtmişlerdir. Böyle bir ağırlığın olmasının programın hedefi olan öğrencilerin programa girememelerine yol açtığı düşünülmektedir. Bir öğretim üyesi LES'in ağırlığıyla ilgili olarak,

LES puanının bu denli ağırlık taşınması, bölüm hocalarının elini ayağını bağıyor, çok yüksek LES puanıyla gelmiş, sadece amacı Ankara'ya tayin yapmak, ya da askerlikten kaçmak için bunu kullanıyor ve siz mülakatta 1 (bir) bile verseniz bu kişi LES puanı ve diğer notlarının toplamıyla sıralamada ilk on, ilk yirmi kişi arasında yer alabiliyor ve siz biliyorsunuz ki geride asıl amacı lisansüstü öğretim yapmak olan öğrenciler bu sebeple programa alınmamıştır (01K)

şeklinde görüşlerini bildirmektedir. Öğretim üyelerinden sadece birisi LES sınavının ağırlığının aynen kalması gerektiğini hatta artırılmasının daha iyi olacağını belirtmiştir.

Öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu LES sınavının genel kültür ölçmeye yönelik bir sınav olduğu ve içinde yer alan sayısal ağırlıklı sorulardan dolayı sayısal bölüm mezunu olan öğrencilerin bu sınavda daha başarılı olduğunu ifade etmişlerdir.

LES sınavı hakkında yeterli bir bilgim yok, sözel ve sayısal diye ikiye ayırdığını, daha çok genel yetenek sınavı olduğunu biliyorum, ama matematikle ilgili bilgi gerektiren ağır sorular var, kişi eğitim yönetiminde yüksek lisans yapacak onları bilse ne olur, bilmece ne olur, o yüzden çok da gerekmiyor. (01K)

Ayrıca öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu (1K, 2K, 3K, 4K, 5K, 6K, 8K, 9K, 13K) lisansüstü öğretime öğrenci seçmede LES sınavının nesnel olmadığı şeklinde bir görüşe sahiptirler.

Eğitim sistemi kendisi seçici bir işleve sahip, üniversiteyi bitirmiş birisinin yüksek lisansa girmek

için yeteneğinin böyle bir sınavla ölçülmesi bana çok anlamlı gelmiyor. Bu aslında belli bir bakış açısını yansıtıyor, merkezi sınav mantığını yerleştirmek. (02k).

Mülakat

Hemen her programda başvuru yapan adaylar ile yüzyüze görüşmeler yapılır. Bu görüşmelerin Bilim Sınavı kadar önemli olduğunu bilmek çok önemlidir. Özellikle de bilim sınavı yapılmayan programlarda en ağırlıklı değerlendirmeler bu görüşmelerde ve sonrasında gerçekleşmektedir.

Adayların değerlendirilmesinde görüşme yapılmasının iki taraf açısından önemi vardır. Öncelikle, öğretim üyeleri görüşmeler sayesinde öğrencinin yeteneklerinin, becerilerinin ve ilgilerinin önerilen programa ne kadar uyduğunu anlayabilirler. İkinci olarak da aday kendisi, bölüm üyelerinin ilgi ve istekleri, diğer lisansüstü öğrencilerle ilişkiler, programın sosyal ve entelektüel ortamı ve hatta okulun bulunduğu mekanın özellikleri düşünüldüğünde programa ne kadar uyduğunu görebilir (<http://www.psikolog.org.tr/ple/6-ple.htm>).

Görüşme yapılan öğretim üyelerinin mülakatla ilgili görüşlerinden tamamının mülakatın gerekli gördükleri anlaşılmalıdır. Öğretim üyelerinin tamamı mülakatın öğrencileri daha iyi tanımak için kendilerine yardımcı olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun yanında aday sayısının fazla oluşu her adaya ancak ortalama 5 dakika sürenin ayrılabilmesinin seçimi zorlaştırdığı ve seçimin nesnel ölçütlere göre yapılmasını engellediği görüşüne öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu katılmaktadırlar.

Mülakata yeterli zaman ayrılabilmesi ölçüde başanlı oluyor. Özellikle son yıllarda farklı alanlardan gelen öğrenciler çoğalıyor, bu öğrencileri tanıyabilmenin tek yolu sözlü sınav (09K).

Öğretim üyelerinin büyük çoğunluğu mülakatın yanında daha önceki seçme sürecinde olduğu gibi yazılı bilim sınavının da kullanılması gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. Yapılacak bilim sınavıyla adayların alanla ilgili bilgisini derinlemesine ölçmenin daha kolay olacağı görüşü paylaşılmaktadır.

Mülakatın önemli ölçüde sınırlılığı var. Yazılı sınavında vardı. Ancak bunların her ikisi de kullanılmalıdır. Mülakatta aday, sorunun soruluş biçiminden etkilenebilir, fiziksel ortamdan etkilenebilir, yönlendirmeden etkilenebilir, jüri karşısında kendisini rahat hissetmeyebilir. (05K)

Öğretim üyelerinin yine büyük çoğunluğu mülakat puanının başarı notundaki oranının çok düşük olduğunu savunmaktadırlar. Bazı durumlarda mülakatta tam puan verilen adayın programa girememesinin, öğretim üyesinin çalışmak istediği adayı kendisinin seçememesi anlamına geldiğini söylemektedirler. Öğretim üyelerinin tamamı sözlü sınav notunun yükseltilmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar.

Öğretim üyelerinin görüşlerinden mülakatın bu haliyle seçme sürecinde fazla bir ağırlığı olmadığı anlaşılmaktadır. Bir öğretim üyesinin belirttiği gibi mülakat bir seçme sınavı havasında değil, bir sohbet havasında olduğu vurgulanmaktadır.

Biz sözlü sınav yapmıyoruz, sohbet ediyoruz, adayın ilgisini öğrenmeye çalışıyoruz. Bu şekilde programı yürütebilecek adayları ne kadar doğru bir şekilde seçebileceğimiz şüpheli (02K).

Referans – Kompozisyon- Özgeçmiş

Görüşme yapılan öğretim üyeleri referansların seçme sürecini doğrudan etkilemediği görüşündedirler. Bunun en önemli nedeni olarak da Türkiye’de referans sisteminin amacına uygun bir şekilde işlemediğini göstermektedirler.

Ülkemizde referans sistemi çok iyi işlemiyor, bilimsel referans işlemiyor, kimi hocalar hiçbir zaman öğrencisi olmayan kişilere referans verebiliyorlar veya ilgisiz kişiler referans verebiliyor, örneğin, Ankara valisi. (04K).

Öğretim üyeleri referansların gereksiz olduğunu belirtirken, iyi hazırlanmış bir kompozisyonun ve özgeçmişin kararsızlık yaşayan öğretim üyelerinin kararsızlığını yenmede yardımcı olduğu görüşünü savunmaktadırlar.

Kompozisyonlarla mesela adayın Türkçe’sini götür, ifade biçimini anlayabiliriz. Bu da bize aday hakkında kısa görüşme öncesi bir hazırlık niteliği taşıyabilir. (10K).

Çok az öğretim üyesi de kompozisyonlarında gerekli olmadığını görüşü savunmakta ve kompozisyonda adayların gerçek görüşlerini yansıtmayabileceğini vurgulamaktadırlar.

Yabancı Dil Sınavı

Yabancı dil sınavının lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde kullanılmasında üniversite senatolarının alacağı kararlar dikkate alınır. Bazı üniversiteler yabancı dil notunu başvuru için gerekli

olarak belirlerken bazıları da yabancı dil notunu değerlendirme sürecine katmaktadır. Çoğu üniversite özellikle yüksek lisansa öğrenci seçerken kendi yabancı dil sınavını yapmaktadır. Üniversiteler ÖSYM’nin yaptığı KPDS, ÜDS’nin yanı sıra uluslararası geçerliği olan TOFEL sınavı sonuçlarını da kabul etmektedir.

Lisansüstü öğretimde yabancı dil konusunda öğretim üyelerinin görüşleri arasında farklılıklar yaşanmaktadır. Bütün öğretim üyeleri yabancı dilin lisansüstü öğretim için bir gereklilik olduğunu kabul ederken, yabancı dilin giriş için bir ölçüt olup olmaması konusunda görüş ayrılıkları vardır. Kimi öğretim üyeleri yabancı dilin lisansüstü öğretime girişte bir ölçüt olarak getirilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Örneğin bir öğretim üyesi,

Okulun yabancı dil öğretme zorunluluğu yok, lisansüstü öğretime yöneleceklerin dil problemini çözmüş olması gerekiyor (10K).

derken, bazı öğretim üyeleri de özellikle yüksek lisans için yabancı dilin bir ön koşul olmaması gerektiğini, süreç içinde okulun imkanlarıyla öğrencilere yabancı dil yeterliğinin kazandırılması gerektiğini ve böyle bir sürecin doğabilecek fırsat eşitsizliklerini de ortadan kaldırmayacağı görüşünü savunmaktadırlar.

Ben yabancı dil kökenli bir hoca olarak, yabancı dilin lisansüstü öğretim için ön koşul olmaması gerektiğini düşünüyorum. Dil olanağı bütün devlet okullarında tam anlamıyla verilemiyor, bu da fırsat eşitliğini bozuyor. Bu haliyle dil belki de gelecekte iyi bir akademisyen olacak bireyin önünü kesiyor, yabancı dil süreç içerisinde kazandırılabilir, öğrenci buna gereksinme duyacak yoksa sistem doğal olarak bireyi sürecin dışına itecektir. (07K).

Öğretim üyelerinin lisansüstü öğretim programlarını kazanıp devam etmeyen öğrenciler ve bu öğrencilerin devam etmeme nedenleri hakkındaki görüşleri

Öğretim üyelerinin tamamı lisansüstü programları kazanıp devam etmeyen öğrencilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Devam etmeme nedenlerini iki kısımda toplamak mümkün, bunların birincisi adayın dışında gelişen nedenlerle adayın programa devam edememesidir. Bunun en önemli nedeni öğrencilerin büyük bir kısmının çalışıyor olması, işyerlerinden gerekli izni alamamaları veya başka bir ilde çalışıyor olmalarıdır.

Öğretim üyelerinin öğrencilerin devam etmemeleriyle ilgili ikinci neden lisansüstü

öğretimin önemini tam anlayamayan adayların başvurduğu, askerliği erteleme, büyük şehirlere tayin yaptırma gibi nedenler gelmektedir. Öğretim üyeleri özellikle bu tür devamsızlıklardan oldukça rahatsızlık duymakta ve bu kişilerin başkalarının haklarını çaldıklarını belirtmektedirler.

Bunlara ek olarak öğretim üyeleri adayların bazıları ailevi nedenlerle, bazıları geldikleri programa uyum sağlayamama, sosyal yaşama uyum sağlayamama ve bilinçsizce program seçme gibi nedenlerle programa devam edemediklerini belirtmişlerdir.

Öğrenciler lisansüstü öğretimi çok bilinçli tercih etmiyorlar. Özellikle son dönemdeki ekonomik krizin etkisiyle lisansüstü öğretime talepte patlamalar oldu. İşsiz kalan bireyler, diğer lisans mezunlarından kendilerini biraz farklılaştırabileceğini düşünerek başvuru yapıyorlar. Üstelik bölüm, anabilim dalı ayrımı kalmadı, Eğitim Programı bölümüne petrol mühendisi bile başvuru yapıyor (11K).

Lisansüstü öğretime öğrenci seçiminde jürinin yansızlığını etkileyen durumlar hakkında görüşleri

Öğretim üyelerinin neredeyse tamamına yakını jürinin yansızlığını etkileyebilecek durumlar olduğunu belirtmişlerdir. Özellikle mülakatla ilgili olarak jürinin yansızlığını etkileyebilecek durumların artabileceği görüşü öğretim üyeleri tarafından paylaşılmaktadır. Öğretim üyeleri yansızlığı etkileyebilecek durumların başında lisanstan beri tanıdıkları öğrencilere tanınan önceliği görmekteyiz.

Yansızlığı etkileyen durumlar olabilir. Lisanstan beri çalışılan öğrenciler varsa, iyi tanıyorsa karşına geldiğinde değerlendirme 100 üzerinden başlıyor. Bu olumlu olan, birde adayın dış görünüşü, Türkçe'yi kullanması, davranışları veya kırılmayacak bir hocanın referansı gibi olumsuz etkenler olabilir (5K).

Aynı görüşte olan bir öğretim üyesi görüşlerini şöyle açıklamakta (11K);

Yansızlığı her zaman olumsuz düşünmemek gerekli, insanla ilgili şeylerde yansızlığı etkileyebilecek durumlar mutlaka oluyor. Jürilerde en çok yanlılık tanıdık ve kendi mezunlarımıza öncelik veya bazı kurumlarda çalışanlara öncelik vermek gibi olabilir.

Öğretim üyeleri özellikle mülakatla ilgili olarak jürinin yansızlığını etkileyebilecek çok fazla adayla görüşmenin getirdiği yorgunluk, adayla ilgili olarak önceden yaşanmış olumsuzluklar gibi durumların olabileceğini belirtmişlerdir.

Bu görüşlerle birlikte öğretim üyelerinin çok azı jüri üyelerinin yansızlığını etkileyebilecek durumların olmadığını belirtmişlerdir.

Yansızlığı etkileyecek durumların olacağını sanmıyorum. Ancak, eşit durumdaki iki aday için belki duygusal durumlar devreye girebilir (03K).

Sonuç ve Öneriler

Öğretim üyelerinin lisansüstü öğretime öğrenci seçme süreciyle ilgili olarak getirdikleri önerilerin başında halen uygulanmakta olan süreçten vazgeçilerek, üniversitelerin kendilerinin hazırlayacağı bir sınav sisteminin geliştirilmesi gerektiği, eğer merkezi bir sınav sonucu kullanılacaksa bunun başarı puanındaki ağırlığının çok düşük olması, seçim sürecinde eski uygulamada olduğu gibi yazılı ve mülakatın birlikte kullanılması gerektiği görüşü paylaşılmaktadır. Öğretim üyeleri uygulanan sürecin eksiklerinin çok fazla olduğunu ve üzerinde çalışılması gerektiğini savunmaktadırlar. Öğretim üyelerinin görüşlerinden lisansüstü öğretim için hazırlık aşamasına daha fazla önem verilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Hazırlık safhası çok önemli, lisansüstü öğretim yapacak adayların hangi bölümde eğitim yapacaksa bölümdeki hocalarla birebir bağlantı kurmalarını, kaynakları elde etmelerini ve alanla ilgili bilgi sahibi olmaları gerektiğini düşünüyorum. Eğer bu süreç gerçekleştirilemiyorsa farklı alanlardan gelenler için iyi bir hazırlık döneminin olması gerektiğini düşünüyorum. Özellikle uygulamalı alanlarda seçme sınavının bir haftalık bir sürece yayılması gerektiğini düşünüyorum (3K).

Öğretim üyelerinin sürece ilişkin görüşlerinden lisansüstü öğretime öğrenci seçme sürecinin mevcut haliyle olumsuzluklar taşıdığı görülmektedir. Seçme sürecinde kullanılan ölçütlerin gözden geçirilerek yükseköğretim sistemimize uygun ölçütler kullanılmalıdır. Seçme sürecinde bölümlerin ve öğretim üyelerinin inisiyatifini artırabilmek için gerekli düzenlemeler yapılmalıdır. Bunun yanında lisansüstü öğretime gelen öğrencilerin yabancı dil yeterliğine kavuşabilmeleri için üniversiteler tarafından hazırlık sınıfları açılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, E.(2002). “Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Lisansüstü Öğrencilerinin Lisansüstü Öğretime İlişkin Görüşleri” **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**. AÜ. Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Arıcı, H. (1997). Bilim İnsanı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim ve Sorunları. **Türkiye Bilimler Akademisi Bilimsel Toplantı Serileri 7: Bilim İnsanı Yetiştirme. Lisansüstü Eğitim**. Ankara
- Gümgüm, B. (2002). “LES Neden TUS Gibi Değil?” **Cumhuriyet Bilim Teknik**, 783.
- Karakütük, K. (2002). **Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme: Lisansüstü Öğretiminin Planlanması**. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Karakütük, K. (1999). “Lisansüstü Öğretimde Örgütlenme Modelleri ve Türkiye’deki Uygulamalar.” **6. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi**. Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği. (Bildiri)
- Karasar, N. (1995). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık.
- Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği, (<http://www.yok.gov.tr/yasa/yonet/yonet11.html>. 16.05.2003).
- Miller, G. ve Dingwall, R. (1997). **Con-text and method in qualitative research**. USA: Sage Publications, Inc.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). **İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri**. İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Tosun, İ. (1997). **Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim**. Ankara: TÜBA Yayınları.
- Variş, F. (1984). “Lisansüstü Düzeyde Eğitim Elemanı Yetiştirme”. **Eğitim Bilimleri Sempozyumu**. 49-54. Ankara: Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları:136
- Versan, V. (1988).**Tarihsel Gelişim İçinde Üniversite ve Yükseköğretim Kavramı**. Ankara: TED Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- <http://www.osym.gov.tr/sinavlar/les/sinav-kapsam.html>. İnd. Tarihi; 14.05.2003
- <http://www.psikolog.org.tr/ple/6-ple.htm>, İnd. Tarihi; 15.05.2003